

HOUSING APART TOGETHER

COLLECTIEVE
WOONVORMEN
IN VLAANDEREN

**Vorbereidend
antropologisch onderzoek**

Ruth Soenen
Simply Community

AW

Vlaanderen
verbeelding werkt

mine
GENK

STA'M

**provincie
Limburg**

UHASSELT

Z33

**IEDEREEN
GENKT**

GENK

**H. HASSELT
HEEFT
HET.**

**ce
ra**

A+P

**archi
tectura**

VANDERSANDEN

Tarkett

cpe

v.z. Architectuurwijzer vzw, Postbus 80, 3500 Hasselt

ANTROPOLOGISCHE STUDIE VAN COLLECTIEVE WOONVORMEN IN VLAANDEREN

INLEIDING

Peggy Totté, curator expo

In de tentoonstelling 'Housing Apart Together' brengt Architectuurwijzer achttien Vlaamse collectieve woonprojecten bij elkaar. Hun diversiteit is markant: met woningen en/of appartementen, in dorp of stad, in bestaande panden en/of nieuwbouw, met meer en minder gedeelde ruimtes. Een aantal zijn typische cohousingprojecten waarin een groep bewoners het initiatief neemt, maar er zijn ook projecten ontwikkeld door projectontwikkelaars, lokale besturen of andere initiatiefnemers.

Om het collectief wonen beter te begrijpen, toont de expo niet enkel de architectuur maar ook het dagelijkse leven binnen de projecten. **Om de bewoners hun dagelijkse ervaringen correct te interpreteren en in beeld te brengen, heeft Architectuurwijzer aan antropologe Ruth Soenen (Simply Community) gevraagd om de gerealiseerde projecten uit de expo te bezoeken.**

Zij heeft hier bewoners en architecten gesproken en deze gesprekken vervolgens geanalyseerd en met elkaar vergeleken. Zo komt zij tot een aantal belangrijke inzichten over cohousingprojecten in Vlaanderen, waar bewoners zelf het initiatief hebben genomen, het pand of terrein gekocht, de architect aangesteld, het ontwerp- en bouwproces begeleid en tot op vandaag het project samen beheren.

In dit document wordt vooraf een korte beschrijving gegeven van de acht geanalyseerde projecten. Voor meer beeldmateriaal verwijzen we graag naar de expo en de website. Aansluitend volgt het verhaal van Ruth Soenen, dat in Engelstalige versie is gepubliceerd A+280 Collective Housing, alsook een korte beschrijving van het sociale karakter van elk project.

Haringrokerij, Antwerpen

In 1985 besluiten zes jonge gezinnen om een voormalige haringrokerij in Antwerpen samen aan te kopen. Een groot deel van het complex is sinds 1987 beschermd en de bijhorende subsidies maken het haalbaar om hier een cluster van woningen rond een gedeelde tuin te realiseren. Peter Vermeulen, voormalig zaakvoerder van Stramien, was voor dit project zowel architect als bewoner. Dertig jaar later wonen de koppels er nog steeds en zijn ze op zoek naar een nieuwe locatie met kleinere woningen.

Het beschermde deel van de haringrokerij bestaat uit de voormalige burelen, verkoopplaatsen, rookschouwen, werkruimtes, magazijnen en stallen rondom de binnenkoer. Hier zijn drie woningen ingepast. Ook de typische directeurswoning met tuin is waardevol, en verbouwd tot twee woningen. In de centraal gelegen magazijnen is enkel de stalen structuur overeind gebleven, waarin twee nieuwbouwwoningen zijn ingepast. Tevens verhuren de bewoners twee appartementen en enkele kantoorruimtes, waarvan de opbrengst wordt gebruikt voor het onderhoud van de gebouwen. De gedeelde ruimtes betreffen zowel de buitenruimte, alsook twee speel- en vergaderzalen met keuken. Naast elkaar gelegen woningen delen een bergruimte, wasplaats, traphal of bibliotheek en zorgen zo voor een extra connectie tussen burelen.

Begijnhof, Hoogstraten

Na 20 jaar leegstand is het begijnhof van Hoogstraten in 1992 volledig vervallen. Vijf dorpsbewoners verenigen zich in een vzw, en krijgen het hof voor 99 jaar in erfpacht van de gemeente. Vervolgens zoekt de vzw voor elke woning een bewoner die verantwoordelijk is voor de restauratie en het onderhoud. Het éénmalig te betalen instaprecht voor elke bewoner wordt bepaald in verhouding tot het volume, de oriëntatie, de grootte van de tuin en de toegankelijkheid met de fiets.

Het begijnhof bestaat uit 34 grote en kleine woningen met bewoners uit diverse inkomensgroepen. Elke bewoner is vrij om zijn woning naar eigen smaak in te richten, maar moet zich houden aan de afspraken met Agentschap Onroerend Erfgoed. Tot op vandaag zijn er geen auto's toegelaten. Elke bewoner kan een parkeerplaats huren op een achterliggend terrein. Met de inkomsten zorgt de vzw voor het onderhoud van de gemeenschappelijke delen. De voormalige bleekweide tussen de woningen wordt door de gemeente onderhouden en gebruikt voor diverse gemeentelijke festiviteiten. De bewoners en hun kinderen maken er natuurlijk ook gebruik van. De kerk is nog in gebruik voor erediensten en staat open voor dorpsbewoners én toeristen.

Kasteel Boterberg, Kalmthout

Op het kasteeldomein Boterberg hebben zeven gezinnen hun intrek genomen in de voormalige conciërgerie, stallen en bijgebouwen. Alle gebouwen zijn beschermd, en gerenoveerd door B-architecten en B-bis. Het kasteeldomein grenst aan de Kalmthoutse Heide en is in eerste instantie aangekocht door projectontwikkelaar Heem. Na realisatie zijn de woningen apart verkocht. Het kasteel en het landschap blijven in gedeelde eigendom van de bewoners. Zo wordt de luxe van het wonen op een kasteeldomein bereikbaar voor een middenklasse groep van bewoners.

Het kasteel is in ere hersteld en heeft diverse functies van psychotherapiepraktijk, grafisch bureau, appartement, twee gastenkamers tot een statig feestzaaltje met keuken voor de bewoners. De bijgebouwen zijn heringericht tot zeven unieke woningen en vormen een compacte wooncluster in het landschap. De woningen hebben grote ramen, maar de hagen in het steegje zorgen voor de nodige privacy. De bewoners beheren de bijhorende historische parktuin en bosgebied zo goed mogelijk, enkel de zwemvijver vormt een recente toevoeging. Het domein is privaat, maar uitzonderlijk open voor het grote publiek bij gelegenheden zoals Open Monumentendag.

Vierkantshoeve, Zingem

In de dorpskern van Zingem staat de beschermde vierkantshoeve Hof ter Beemt, die zijn oorsprong kent in de 18de eeuw. Zeven gezinnen kopen het vervallen pand in 2014, en voeren de renovatie grotendeels zelf uit, onder de deskundige leiding van aNNo architecten en MVC architecten. Samen kiezen ze voor een respectvolle invulling van het erfgoed en een hoge inzet op duurzaamheid. Het project is gelegen op korte afstand van de dorpskern met een school, voorzieningen en een station.

De hoeve bestaat uit witgekalkte gebouwen rondom een groen erf met een statige wilde kastanje, grasperk en kasseien. Elke woning heeft een voordeur aan het centrale erf en is ingericht op maat van de bewoners. Aan de achterzijde heeft elk gezin zijn kleine private tuin, die grenst aan de grotere gedeelde tuin met zicht op de open velden. Her groene erf, de 'Franse' tuin, de boomgaard, de hagen en paden zijn in hun oorspronkelijke staat hersteld, en zij vormen de belangrijkste collectieve ruimte. Hier ontmoeten de bewoners elkaar en hebben de kinderen talloze speelmogelijkheden. Een (spel)zolder, werkatelier en fietsenstalling vormen de enige gedeelde binnenruimtes.

Collectief Noord, Antwerpen

In de binnenstad van Antwerpen hebben de architecten van Collectief Noord drie woningen en een kantoor gebouwd op de site van een voormalige drukkerij. Ze hebben de grond aangekocht van de stad, het hele project ontwikkeld, en vervolgens de drie woningen apart verkocht. Eén gebouw hebben ze behouden als hun kantoor, maar kan op termijn verbouwd worden tot een woning met atelierruimte.

Gelegen in het binnengebied van een bouwblok, is het project opgebouwd rond een collectieve tuin. De bewoners kunnen het gebied betreden via een onderdoorgang onder een eerste woning, of aan de andere zijde via een bestaande steeg met poortje. De gebouwen zijn met een blinde achtergevel tegen de zuidelijke scheidingsmuur opgetrokken. Aan de noordzijde hebben de bewoners zicht op het gemeenschappelijk groen. Aangezien de gelijkvloerse ruimtes 70 cm lager liggen dan de tuin, kunnen zij enkel via de voordeur naar buiten en de tuin niet inpalmen voor privé-gebruik. Alle leefruimtes zijn op de verdieping gelegen, en elke woning of kantoor heeft een afgesloten, privaat dakterras. Na tien jaar delen de bewoners ook hun auto's, diepvriezer, BBQ en werkmateriaal.

De Schilders, Gent

Op vijf minuten van het station Gent-Dampoort heeft een bewonersgroep een kleinschalig en duurzaam cohousingproject gerealiseerd. Havana architecten kreeg de opdracht om acht appartementen en bijhorende collectieve ruimtes te ontwerpen binnen een beperkt budget en strikte stedenbouwkundige voorschriften.

In plaats van een klassiek appartementsgebouw hebben de architecten een groot huis met 'kamers' ontworpen. De traphal met daglicht vormt de kern van het gebouw, met dwarse zichten naar boven en twee tot drie voordeuren op elke verdieping. Elk appartement is zeer compact ontworpen, zonder gangen, en heeft aan de straatkant een privaat terras dat naar het zuiden is gericht. De tuin is toegankelijk vanaf de gemeenschappelijke leefruimte waar een keuken, tafel, zetel en piano zorgen voor een huiselijke sfeer. De bewoners gebruiken de leefruimte als een verlengde van hun appartement: een extra werkruimte, een plek om vrienden te ontvangen in de grotere keuken, om te vergaderen, of samen te eten. In de kelder kan iedereen gebruik maken van de wasmachines en de berging. De garage is op maat van twee auto's, maar wordt benut als fietsenstalling.

Waasland, Sint-Niklaas

In het stadsvernieuwingsproject Clementwijk2 in Sint-Niklaas realiseert een bewonersgroep op eigen initiatief een ecologisch en duurzaam woonproject. Zij kopen een bouwkaavel en stellen de architecten BLAF en DENC!-STUDIO aan. Om zoveel mogelijk collectieve buitenruimte te vrijwaren is ervoor gekozen om 18 woonunits compact te stapelen tot 3 bouwlagen, en bijkomend 4 rijwoningen te voorzien.

Het project bestaat uit drie gebouwen die samen een gedeelde tuin omarmen. Alle woningen hebben een voordeur aan de straatzijde en een terras aan de tuinzijde. Auto's en fietsen worden samen gestald op de hoeken van het terrein. Het appartementsgebouw is prominent aanwezig met een speels vormgegeven buitengalerij aan de straat en een houten voorzetconstructie met private terrassen aan de tuinzijde. Binnen deze structuur kunnen de bewoners zelf de grootte en inrichting van hun appartement bepalen, alsook van hun terras en ramen. De tuin met speelzone, terras en pluktuin en het paviljoen met keuken, zitruimte, berging en dakterras vormen de kern van het collectief leven. Tevens delen de bewoners een logeerkamer met sauna, parking, wasruimte, regenwaterput, zonnepanelen en warmtecirculatiepomp.

Brutopia, Brussel

In een zoektocht naar betaalbaar en kwalitatief wonen in Brussel, kopen 29 gezinnen enkele oude hangars binnen een gesloten bouwblok. Ze stellen stekke + fraas architecten aan en realiseren een woonproject zonder tussenkomst van een ontwikkelaar. Als eerste passiefbouw van Brussel krijgt het project subsidies van het Gewest, en de titel van 'Voorbeeldgebouw'.

Brutopia bestaat uit twee appartementsgebouwen aan weerszijden van een gemeenschappelijke tuin waar bewoners elkaar ontmoeten, waar kinderen spelen, ... De appartementen variëren in grootte en hebben aan de tuinzijde een privaat terras. Elk gezin kan zijn woonoppervlakte inrichten volgens eigen smaak en budget en zelfs de grootte van hun ramen en terras kiezen. De casco oplevering en de eigen afwerking maken het project betaalbaar. Via een buitentrap hebben de onderste appartementen rechtstreeks toegang tot de tuin, wat ideaal is voor gezinnen met kinderen. Dwars door de tuin kunnen de bewoners van het ene gebouw naar het andere lopen. Naast de tuin is er een gedeelde wasruimte en leefruimte met keuken. De auto's en fietsen worden ondergronds gestald. Op het gelijkvloers zijn er drie architectenbureaus, een OCMW-kantoor en een ruimte van de vzw LDR- MIRO met buurtwerking. Zij hebben een rechtstreekse toegang tot de straat maar enkel ramen naar de tuin.

COHOUSING WITHOUT COMMUNITY ?

Ruth Soenen, Simply Community

De bewoners van cohousingprojecten worden al snel gezien als mensen die een hart hebben voor het gemeenschapsleven. Ze benadrukken ook zelf het gemeenschapsgevoel dat ze hebben als ze thuis zijn. "Groeps-minded zijn, dat is echt van belang", vertelt een cohouser. Voor sommigen onder hen is een cohousing-project de geprivilegieerde woonvorm voor community. Lees: dat gemeenschapsgevoel kunnen we niet vinden in een Vlaamse verkaveling of in een appartement.

Maar over wat voor soort van community gaat dit? Kijken we achter de gevel van tien collectieve woonvormen in Vlaanderen en Brussel dan valt er heel wat te leren over hoe gemeenschap zich manifesteert in het alledaags woongedrag. Er leven bij de dertig bewoners die we spraken in hun gemeenschappelijke tuin of keuken of in hun stukje privaat huis, verschillende opvattingen over community. Zo nuanceert een bewoner de sociale profilering van bepaalde cohousers door te stellen: "onze groep wil anders leven op sociaal vlak maar eigenlijk zijn ook wij de hele tijd bezig geweest met diejen baksteen".

We are happies... not hippies

Vandaag de dag worden deze bewoners wel eens overspoeld door bussen vol met nieuwsgierige bezoekers. Bij het ontvangen van groepen is één van de eerste dingen die verteld worden dat ze "geen commune vormen". De buitenwereld ziet hen nog al te vaak als "rijke hippies" of "bakfietsers"; en een lokale boswachter wou niet onbeleefd zijn maar vroeg toch: "jullie zijn toch geen sekte?". Communes worden gezien als te dwingend wat het delen betreft. Het is net dat beeld dat bewoners van cohousingprojecten vaak moeten ontkrachten. Wel stellen de meesten zich graag voor als 'happies': "Wij weten nog wie onze burens zijn en we weten dat we kunnen rekenen op elkaar."

De spontane apero!

Veel bewoners benadrukken de aanwezigheid van een vibrerend sociaal leven vlak aan hun voordeur. Op een zomeravond treffen ze elkaar aan de zwembijver en leidt dit tot "een spontane apero". Wanneer de restjes uit de verschillende koelkasten worden samengebracht, komt een barbecue in de tuin makkelijk tot stand. Het eigen sociale netwerk kan gewoon thuis uitgebreid worden door de vrienden van medebewoners te leren kennen. Het is vooral de spontaneïteit die wordt gewaardeerd. Er komt veel minder plannen aan te pas en het neemt minder tijd in beslag.

Gewone dingen samen doen

De ervaring van gemeenschap ligt vooral in het samenwerken in het alledaagse domein. Samen klussen, in de tuin werken of koken zijn hiervan voorbeelden. Bovendien is er een oriëntatie op het praktische en net dit ervaren deze bewoners als erg comfortabel. Staat iemand in de file of heeft de trein vertraging dan is er altijd iemand in de buurt om de kinderen op te vangen. Bewoners halen de was van een afwezige buur uit de machine en steken die vervolgens in de droogkast. Ze hoeven niet allemaal individueel een ladder of grasmachine aan te kopen. Ze lenen die gewoon van elkaar.

Het negotiëren over privacy

Wat willen we samen doen en wat liever apart? Binnen cohousingprojecten is dit een cruciale vraag waaraan niemand kan ontsnappen. Dit vraagstuk is zichtbaar tijdens een gezamenlijk bouwproces. Wanneer het gebouw echter gerealiseerd is en begint te leven, ontstaan er hierover onuitgesproken culturele codes. Sommige bewoners hangen in een open en transparant ontwerp toch gordijnen op. Zo maken ze duidelijk wanneer medebewoners al dan niet welkom zijn. Een moeder stelt als regel dat zoon en dochter niet mogen spelen bij andere huisgenoten wanneer die aan het eten zijn of wanneer zij familie of vrienden op bezoek hebben. In het gedeelde paviljoen zijn er tal van sociale contacten maar binnenspringen in elkaars private deel wordt vermeden. Het is duidelijk van belang open te communiceren over de grenzen van het samen zijn. "Ja zeggen en nee bedoelen zorgt voor frustraties en loopt verkeerd af". Een alledaagse wijsheid die menig bewoner toepast. Privacy is iets waar actief wordt mee omgegaan waardoor het net meer wordt gegarandeerd.

Niks moet

Gemeenschap mag geen sociale verplichting vormen. Niet iedereen hoeft altijd aanwezig te zijn op de klusjesdag. Bewoners hoeven zich niet te verantwoorden als ze niet verschijnen op een feestje van een huisgenoot. Beste vrienden worden, hoeft niet. Er zijn verschillende gradaties mogelijk in het concrete samen zijn. Sommige bewoners waren al vrienden en zijn dat nog steeds, maar kiezen nu om niet meer samen op vakantie te gaan. Een bewoner die in diverse cohousingprojecten heeft gewoond, verwoordt dit helder: "Het samen dingen doen en delen wordt aan de start vaak overschat. Gaandeweg evolueren we naar een licht versie van samenhuizen." Een minder utopische en meer pragmatische versie van community is immers leefbaarder.

Een light versie van community: een ritje op Tram 12

De gemeenschapsversie die we tot nu toe beschreven in cohousingprojecten, ontdekten we reeds in 2000 op een Antwerpse tram, een heel andere ruimte. We keken met een antropologische bril naar het kleine ontmoeten tussen onbekenden. De gemeenschap die we er vonden was niet de traditionele waarbij een nieuwe collectieve identiteit of wij-groep wordt bewerkstelligd. Die gemeenschapsklassieker is sterk gericht op 'togetherness' op basis van een, vaak vooraf bepaalde, gemeenschappelijke visie.

Op de tram echter beleefden reizigers momenten van samen zijn op basis van concrete ervaringen, een alledaagse versie van gemeenschap. Er waren altijd sociale opties. Begon één van de reizigers over het weer of het drukke verkeer dan kon de andere persoon kiezen hierop in te gaan of net niet. Ook vriendengroepen konden er ontstaan. De tramversie is een kantelende vorm die zich tussen een wij (een groep) en een zij (totale onbekenden) beweegt. En deze alledaagse en

ambivalente versie van gemeenschap omvat naast connectie ook disconnectie. Het gaat over gemeenschap waar een dosis stedelijkheid is aan toegevoegd. Teveel 'togetherness' zoals de beroemde Jane Jacobs het stelt, kan het samenleven kapot maken.

Nieuwe vormen van privacy

Spontaan samen zijn in het gewone, het toelaten van gradaties in het samen zijn, het negotiëren over privacy en dus ook het valideren van disconnectie behoren zonder twijfel tot een alledaagse en ambivalente versie van gemeenschap. Toch merken we in tegenstelling tot de ambivalente gemeenschap in het reële woongedrag van cohousers dat in het spreken en denken over cohousing de klemtoon blijft liggen op het collectieve en minder op het subtiel samenspel van ontmoeten én vermijden. Daardoor wordt de indruk gewekt dat het samenleven aansluit bij een traditionele gemeenschapsversie. Wanneer de vele bezoekers terug in de bus stappen, besluiten ze dat de 'happies' voor hen toch 'hippies' zijn. De aandacht in het spreken en reflecteren over cohousing dient daarom dan ook verschoven te worden van een goedbedoelde klemtoon op het collectieve naar één op nieuwe en fijnmazige vormen van privacy.

Een gemeenschappelijke leefkamer in de Schilders in Gent wordt oorspronkelijk als belangrijk gezien in het ontwerp. Deze ruimte met een directe gerichtheid op het delen wordt uiteindelijk wel gebruikt maar veel minder dan verwacht. De kelder daarentegen, waar de wasmachines staan, wordt een sociale biotoop om elkaar te ontmoeten en daarbij niet opdringerig te zijn. Tijdens de zomer eten de bewoners er samen een ijsje.

De trap daarentegen, een vernuftig ontwerp, ademt vanaf de start alledaagse gemeenschap. Het is een traphal om zowel in te verblijven als om gewoon te passeren. De deuren naar de private delen zijn eerder slaapkamerdeuren. De architecten zien het gebouw als één groot huis. Het is opvallend hoe bewoners bij het in gebruik nemen van de woning toch het klassieke voordeur-idee gaan inbrengen door jassen en schoenen aan hun deur op te bergen en hun deur te decoreren. Zij geven actief mee vorm aan hun privacy binnen de nieuwe context van de bijzondere traphal.

Het verschil

Keren we even terug naar de tram dan merken we ook een verschil. Op een stedelijke tram bewegen reizigers zich in de nabijheid van meerdere mensen die sterk van elkaar verschillen. In cohousingprojecten zijn de verschillen tussen bewoners zeer klein. Met uitzondering van enkele projecten behoren zij tot dezelfde socio-economische categorie, vooral middengroepen, en hebben ze dezelfde etnisch-culturele herkomst, vaak de Vlaamse. De kiem voor een cohousingproject ontstaat vaak in een vriendengroepje of onder gelijkgestemden. Opvallend is echter dat de betrokken bewoners ervan overtuigd zijn dat er wel sprake is van diversiteit. Ze doelen daarbij bijvoorbeeld op verschillen tussen generaties, in opvoedingsstijl en in samenstelling van het huishouden. Het gaat echter om verschillen binnen de groep, verschillen tussen eerder compatibele mensen.

De Vlaamse verkaveling als tegenpool?

De idee dat gemeenschap een privilege is van cohousing als woonvorm onderschrijven we vanuit een antropologische analyse niet. Alledaagse gemeenschap manifesteert zich immers op de tram maar ook in andere woonomgevingen. Via recente studies zien we deze gemeenschapsvorm opduiken in een gemengde wijk in Brussel, in een straat met rijhuizen in de rand van Antwerpen, in een appartement met 240 units en zelfs in een verkavelingswijk in West-Vlaanderen. Toch is er vanuit een sociale analyse bekeken een verschil met de verkavelingswijk. In dergelijke woonomgevingen zijn bewoners niet genoodzaakt om te leren omgaan met elkaars interne verschillen.

Willen bewoners in de verkaveling goede burens zijn dan geldt de culturele code dat ze gespreksonderwerpen waarin ze sterk van mening verschillen best vermijden. De erg simplistische en ook ecologisch nefaste materiële vertaling van de menselijke behoefte aan privacy, in de vorm van een vrijstaande woning, vergemakkelijkt dit vermijdingsgedrag. Interne verschillen negeren in een cohousingproject is geen optie. De cohousingruimte stimuleert doorgaans wel de omgang met elkaars verschillen.

Dorp in dorp

Een gemeenschapsgevoel in de nabijheid, omschreven als dorpsgevoel, wordt als aangenaam ervaren maar heeft neveneffecten. Zo vertellen een aantal bewoners dat ze minder behoefte en/of tijd hebben om andere kennissen te bezoeken. Ook de kinderen hebben genoeg aan de vriendjes van het huis. Ook beschikken ze bijvoorbeeld over een sauna, een paviljoen en genieten ze van veel groen. Waarom zouden ze het eigen huis nog verlaten?

Tegelijkertijd bewegen ze zich in een groep van compatibele mensen. De structuur van hun sociale relaties kan makkelijk transformeren naar een ingekapselde levenswijze. Zo wordt een cohousingsproject een dorp binnen een dorp waarbij het stereotiepe beeld van de "rijke hippie" of die van "kasteelvrouw" bevestigd wordt maar ook het beeld van de Vlaamse verkavelingsmens met een aversie voor gemeenschap. Of het wordt een dorp in de stad waar de jongens van Marokkaanse origine spreken over "ceux de la villa" en waar de cohousers misschien niet wereldvreemd maar eerder buurtvreemd zijn.

Er is veel dorpsgevoel waardoor de ervaring van stedelijkheid ontbreekt. Er wordt intensief gewerkt met de interne diversiteit maar veel minder met de externe.

Buitenconnecties

Het begijnhof in Hoogstraten, ook al is het een ommuurde site, slaagt er in meer externe diversiteit te integreren. Elke bewoner, niet allemaal behorend tot de begoede middenklasse, bezit of huurt er een huis met een kleine private tuin. Ze kunnen ook beschikken over een groter groendomein dat onderhouden wordt en publiek toegankelijk is. Een 80-jarige bewoner zat er regelmatig met zijn hondjes op de bank en vormde zo een draaischijf tussen de bewoners. Ook niet-bewoners passeren er graag.

De kerk die nu bevolkt wordt door mensen met een Roemeense origine doet er een frisse wind waaien. Het dorpsgevoel en de ervaring van stedelijkheid zijn tegelijkertijd aanwezig.

HET ENE PROJECT IS HET ANDERE NIET...

Ruth Soenen, Simply Community

Het grote huis in Gent heeft naast de reeds besproken trap, als intern bemiddelende ruimte, ook een fietsgarage. Deze ruimte verbindt dan weer de private tuin met de externe straat en kan zo gebruikt worden voor buurtinitiatieven. Wat echter het meest gewaardeerd wordt door de buurt is dat er bij hen altijd wel iemand thuis is om ook hun pakje te ontvangen. Zo genieten ook niet-bewoners mee van dat praktische maar tevens comfortabele gevoel.

Cohousen is vaak een ecologisch verantwoorde woonvorm. Wil het ook sociaal duurzaam zijn, breder acceptabel en toegankelijk heeft het nood aan vertakkingen met liefst een aantal minder compatibele anderen, binnenshuis én buitenshuis. Dat er ook mensen cohousen die niet teveel willen delen en zichzelf omschrijven als "asociaal" vormt een bijzondere indicator dat het er goed en 'lang zullen ze leven' is.

Bibliografie

Jacobs, J. (1972). The death and life of great American cities. The failure of town planning (reissued). Pelican Books.

Soenen, R. (2006). Het kleine ontmoeten. Over het sociale karakter van de stad. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Soenen, R. (2016). Hoe mensen ergens samen zijn. In: O. Devisch en B. Roosen (red.), Verkavelingsverhalen. Mechelen: Public Space.

De verschillende cohousingprojecten hebben heel wat gemeen met elkaar maar ze hebben elk op zich ook een apart karakter. Ruth Soenen typeerde kort de verschillende sociale karakters van de betrokken cohousingprojecten. Op de tentoonstelling zijn ze terug te vinden als blaadjes in een scheurkalender en hierna worden ze per project beschreven.

Haringrokerij, Antwerpen

Vrienden uit de jeugdbeweging groeien op en komen later via hun professionele netwerken te weten waar historische panden en subsidies te vinden zijn. Nog later is er naast woonruimte voor hun groep van gelijkgestemde zielen midden in de stad ook – letterlijk en figuurlijk – ruimte voor burgerbewegingen en activisme.

Begijnhof, Hoogstraten

Rustig en groen wonen voor jong en oud, huurder en eigenaar, rijk en arm. Een stiltegebied voor iedereen! Buitenstaanders zijn er immers welkom. Geen hoogdravende groepsidealisme in het samenleven, wel respect voor de sobere gevel van weleer. Er leeft "een gezonde jaloezie" tegenover het wonen op het begijnhof. Grappen worden gemaakt over de soms nieuwsgierige blikken van onbekenden door het vensterraam.

Brutopia, Brussel

De aanleiding: betaalbaar kunnen wonen in Brussel. Tussen de vooral jonge bewoners vindt een heuse babyboom plaats. De kinderen maken veelvuldig gebruik van hun tuin in hartje Brussel. Ze zijn vernuftig in het benutten van de extra's van het cohousing. Eén van hen vraagt in de lift aan een ouder koppel of hij bij hen mag komen spelen. Zij hebben immers leuk speelgoed in huis voor als hun kleinkinderen op bezoek zijn. Ook buitenstaanders zien de vele voordelen. Er is een lange wachtlijst van gegadigden die er graag zouden wonen. De vraag is of deze vorm van wonen in Brussel betaalbaar zal blijven?

Collectief Noord, Antwerpen

Altijd interessant een architect van ver of dichtbij te kennen. 1. Architect wint ontwerpwedstrijd. 2. Architect beslist om eigen kantoor en huis in het ontwerp onder te brengen. 3. Architect verkoopt de twee andere woonunits. Wonen en werken in een multiculturele volksbuurt? Familie en vrienden zijn er oorspronkelijk niet gerust in. De voordeuren van de woning van de drie gezinnen komen uit op de grote ingesloten tuin en keren zich af van de 'urban jungle' in de wijk. Een pluspunt voor de ene, een minpunt voor de andere.

De Schilders, Gent

Dit "grote huis" in de stad is altijd een beetje chaos maar accommodeert makkelijk nieuwe mensen en ideeën. De burens uit de andere rijhuizen in de straat zijn er welkom voor een huiskamerconcert of gewoon om hun postpakket op te halen. Dat kwalitatief wonen niet gelijk is aan het beschikken over vele vierkante meters wordt hier dagelijks bewezen. Heel veel is mogelijk in dit "grote huis" waar klein gewoond wordt, zelfs zonder een apart paviljoen voor feestjes. Geen sociaal keurslijf en ook de niet-groepsmens is er van harte welkom. Eén uitzondering: er is een ban op individueel autobezit.

Vierkantshoeve, Zingem

Leven in het midden van het dorp. Door de handen stevig uit de mouwen te steken wordt een oude boerderij in ere hersteld. Voorbehouden aan jonge gezinnen en handige Harry's met een middenklasse-budget. De regels verbonden aan het beschermen van erfgoed vormen geen hindernis maar maken net een vlotte samenwerking tussen de co-bouwers mogelijk. Weer iets minder waarover gediscussieerd moet worden!

Waasland, Sint-Niklaas

Het eigen woongedeelte is iets kleiner dan doorgaans. Deze toegift in vierkante meters houdt echter heel wat extra's in. Een apart paviljoen voor feestjes en co, een wasruimte, een erg grote tuin en een gemeenschappelijk zwembad voor de kinderen,... maken het wonen er erg comfortabel. De burens zijn eerder compatibel. Net zoals in een traditionele verkaveling met vrijstaande huizen, zijn het mensen met een gelijkaardig inkomen die er vaak tegelijkertijd zijn komen wonen.

Boterberg, Kalmthout

Wat als psychologen projectontwikkelaars worden? Ze hebben een oog voor bijzondere woonplekken maar ook voor mensen. In deze luxe-versie van cohousen krijgen bewoners een eigen huis, een tuin of beter een park maar ook goeie burens. Goeie burens hoeven geen vrienden te zijn maar kroppen kleine wrevels en ergernissen niet op tot een volgende vergadering. Ze zijn ook in staat hierover open te communiceren. Samen zijn gebeurt vooral buitenshuis, aan de gemeenschappelijke zwembijver. Voor dit vakantiegevoel moeten ze hier alvast geen vliegtuig nemen.